

Branchevejledning for bedemænd og ansatte i krematorier

Bedemænd og ansatte i krematorier varetager en meget væsentlig samfundsmæssig opgave med at sikre et værdigt forløb i forbindelse med begravelse eller kremering af afdøde.

Indholdsfortegnelse

Forord	1
Indledning	1
Arbejdspladsvurdering	2
Håndtering af kister og afdøde	3
Hvornår overbelastes bevægeapparatet ved løft og bæring? ..	3
Afdøde, der skal lægges i kiste	5
Omlægning af lig	7
Transport af kisten	8
Kisteopbevaring	16
Det psykiske arbejdsmiljø	17
Andre fysiske forhold	21
Indretning af arbejdsrum	21
Indeklima	21
Belysning og dagslystilgang	22
Farlige stoffer og materialer	24
Personlige værnemidler	27
Brug af personlige værnemidler	27
Velfærdsforanstaltninger	28
Særlige forhold i krematorier	29
Bygningens indretning	29
Kister	29
Kisteopbevaring	29
Kremationen	30
Andre ulykkesfarer - pacemakere	32
Forbrændingsprocessen	32
Askens behandling og håndtering	33
Lov- og vejledningsmateriale	34
APV-checkliste for bedemænd og krematorieansatte	36
Adresser	42

Forord

Branchearbejdsmiljørådet Service – tjenesteydelser har i samarbejde med BAR Jord til Bord, branchens parter og Orbicon udarbejdet branchevejledningen for bedemænd og ansatte i krematorier.

Vejledningen er en opdatering af "Krematorier – Sikkerhed og Arbejdsmiljø" fra 1995, udgivet af Branchesikkerhedsrådet for Jordbruget, udvidet med bedemændenes arbejdsområde.

Vejledningen indeholder en gennemgang af væsentlige arbejdsmiljøforhold for bedemænd og ansatte i krematorier og anviser veje til løsninger på eventuelle problemer.

Arbejdstilsynet har haft branchevejledningen til gennemsyn og finder, at den er i overensstemmelse med arbejdsmiljølovgivningen. Arbejdstilsynet har alene vurderet vejledningen, som den foreligger og har ikke taget stilling til, om den dækker samtlige relevante emner inden for det pågældende område.

Branchevejledningen kan hentes på Branchearbejdsmiljørådets hjemmeside www.bar-service.dk eller www.barjordtilbord.dk.

Indledning

Bedemænd og ansatte i krematorier varetager en meget væsentlig samfundsmæssig opgave med at sikre et værdigt forløb i forbindelse med begravelse eller kremering af afdøde.

Processen med at få den afdøde fra eget hjem, plejehjem eller hospitalets kapel til kirken eller krematoriet og selve kremeringen løses professionelt og med medfølelse i forhold til de efterladte.

I denne vejledning sættes der fokus på bedemændenes og de krematorieansattes arbejdsmiljø.

I forbindelse med arbejdet er det især de ergonomiske forhold ved håndtering af kister og de afdøde, der kan være årsag til uheldsmæssige

belastninger af bevægeapparatet. Der findes hensigtsmæssige tekniske løsninger i form af hjælpemidler og disse er i hastig udvikling, men støder ofte på barrierer i form af økonomi eller egne og andre interessenters holdninger.

Vedrørende det psykiske arbejdsmiljø kan der være tale om høje følelsesmæssige krav, herunder krav om at skjule følelser, i forbindelse med kontakten til pårørende, der ofte vil være præget af sorg og krise. Arbejdet med de afdøde skønnes ikke at være specielt belastende – enten stopper man efter endt prøveperiode i branchen, eller også bliver man mange år i faget.

Arbejdspladsvurdering

Arbejds miljølovgivningen stiller krav om, at arbejdet skal planlægges, tilrettelægges og udføres sikkerheds- og sundhedsmæssigt fuldt forsvarligt. Alle bedemandsfirmaer og krematorier med ansatte skal udarbejde en skriftlig arbejdspladsvurdering (APV) for alle arbejdsfunktioner i virksomheden. Ved arbejdspladsvurderingen foretages en samlet vurdering af arbejdsmiljøforholdene i forbindelse med arbejdets udførelse, herunder det psykiske arbejdsmiljø.

Arbejdspladsvurderingen skal omfatte en stillingtagen til virksomhedens arbejdsmiljøproblemer, og hvordan de løses. Arbejdsmiljøet skal identificeres og vurderes, og der skal udarbejdes en handlingsplan for løsning af problemerne samt retningslinier for opfølgning på handlingsplanen. Virksomhedens sygefravær skal ligeledes inddrages med henblik på at vurdere, om der er forhold i arbejdsmiljøet, der kan medvirke til sygefraværet.

Pligten til at foretage arbejdspladsvurderingen påhviler arbejdsgiveren og han skal inddrage sikkerhedsorganisationen eller de ansatte i planlægning, tilrettelæggelse og gennemførelse samt opfølgning på arbejdspladsvurderingen. (De fleste bedemandsfirmaer er små og skal ikke etablere Arbejds miljøorganisation).

En dækkende arbejdspladsvurdering, der konstant holdes ajour, medvirker til at sikre overblik og systematik i arbejdsmiljøarbejdet til gavn for medarbejdere og ledelse.

Til brug for APV'en kan denne vejledning benyttes samt APV-checklisten på side 36. Checklisten kan downloades i skemaform med tilhørende handlingsplanskema fra www.bar-service.dk. Se endvidere www.apvportalen.dk.

Se endvidere afsnittet om Lov- og vejledningsmateriale side 34.

Håndtering af kister og afdøde

Håndtering af kister og afdøde kan medføre meget uhensigtsmæssige belastninger af bevægeapparatet, hvis der ikke anvendes særlige hjælpemidler.

Bedemænd håndterer afdøde både på bære og i kister og enkelte foretager omlægning af afdøde (se side 7), mens krematorieansatte kun håndterer afdøde i kister.

I krematorierne kan der som regel anvendes hjælpemidler til løft og transport af kister, mens det i en del situationer ikke er tilfældet for bedemændene. Det kan f.eks. være på grund af, at man ikke har hjælpemidler til alle forhold, eller at pladsforholdene er meget vanskelige.

Håndteringen er en ganske særlig situation, hvor etikken og hensynet til de pårørende spiller en vigtig rolle. I især private hjem udfører mange bedemænd i dag også af den grund manuelle løft og bæringer.

En normal kiste vejer ca. 40 — 50 kg. Lægges dertil vægten af en afdød, kommer den samlede vægt en hel del over 100 kg. Et tiltagende problem er det stadigt stigende antal af overvægtige, hvor vægten, der skal håndteres, vil kunne overstige flere hundrede kilo.

Hvornår overbelastes bevægeapparatet ved løft og bæring?

Løft

Udgangspunktet for vurderingen af løft er byrdens vægt og dens afstand fra ryggen under løftet (rækkeafstanden) - se figuren side 4.

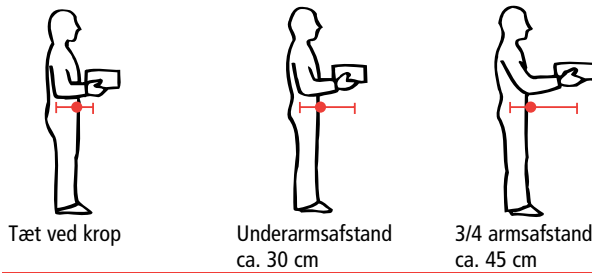
Ved vurderingen skal der endvidere tages højde for en række andre faktorer, som enkeltvis eller især i kombination kan forværre belastningen. Det kan f.eks. være et 2-mandsløft, hvor mangel på koordination eller svigt i samarbejdet kan medføre store uventede belastninger, hvilket også forekommer ofte ved eksempelvis pladsmangel, niveauforskelle og byrder, der er svære at få et ordentligt tag i.

Kombinationen af foroverbøjet, vredet ryg sammen med andre forværende faktorer er specielt risikabel.

Andre forværende forhold er:

- Hvis løftet foregår skævt/asymmetrisk i forhold til kroppen
- Hvis løftet startes med et ryk eller pludselig bremses
- Hvis ryggen vrides, bøjes forover eller til siden
- Hvis der løftes fra under knæhøjde
- Hvis der løftes fra siden eller med én hånd (i stedet for midtfor kroppen og med 2 hænder)
- Hvis løftearbejdet foregår i højt tempo
- Hvis underlaget er ujævnt, glat, skråt eller niveauforskudt
- Hvis der bæres på trapper.

(Læs mere i At-vejledning D.3.1 om løft, træk og skub.)

Farverne angiver:

- Det røde område: Løft, hvis belastning anses for sundhedsskadelig.
- Det gule område: Løft, hvor de forhold løftet udføres under, skal vurderes. Det skal tages i betragtning, i hvor høj grad løftet kan udføres med korrekt løfteteknik. Løfthøjde, løfthæppighed, varighed, personens fysiske forudsætninger og evt. forværende faktorer skal også vurderes. I den øverste del af det gule område er løftet kun acceptabelt, hvis det udføres under optimale forhold.
- I det grønne område: Her vurderes, at belastningen ved løftet normalt ikke medfører sundhedsrisiko.

Når flere personer sammen håndterer en byrde, må den enkelte ikke belastes med mere end 70% af vægtgrænsen for et enkelt-mandsløft. Det vil sige, at to personer — helt tæt ved kroppen og under i øvrigt fuldt optimale forhold - ikke kan løfte 100 kg. tilsammen, men højst 70 kg.

Det er dog yderst sjældent, at disse optimale løf-

teforhold kan opnås, så i praksis og ved løft mere end få gange dagligt bør vægten for den enkelte selv under gode forhold ikke overstige 25 kg., og grænsen ved 3/4-arms rækkeafstand er på ca. 11 kg.

To- eller flerpersoners løft kan i udgangspunktet ikke erstatte brugen af egnede tekniske hjælpemidler.

Risikoen for sundhedsskade ved udførelse af et bestemt løft er større hos personer, der ikke har samme styrke som yngre personer, f.eks. seniorer.

Bæring

Hvis byrden skal bæres, nedsættes grænsen for maksimal vægt i gult område til følgende:

- tæt ved kroppen ca. 20 kg.
- i underarms afstand ca. 12 kg.
- i 3/4 arms afstand ca. 6 kg.

Ved bæring af byrder bør transportvejen højst være 20 meter på plant underlag. Et almindeligt trappetrin på transportvejen sidestilles med en bæreefstand på ca. 1 meter. Bæring på ujævnt, vådt og fedtet underlag er særlig risikabelt.

Gravide

Gravide må ikke udsættes for de belastninger, håndtering af kister og afdøde udgør.

Den gravide skal allerede fra starten af graviditeten skånes for tunge løft, træk og skub. Gravide skal løfte mindst muligt. Løft af byrder, der vejer mere end 10-12 kg. og fra 6.-7. graviditetsmåned 5-6 kg., kan indebære en sundhedsmæssig risiko. Risikoen øges, hvis der ikke er optimale løfteforhold.

Forebyggelse

For at begrænse det manuelle løftearbejde mest muligt, skal der anvendes tekniske hjælpemidler, hvor dette er muligt.

Overbelastning forebygges herudover generelt ved en hensigtsmæssig planlægning af arbejdsprocesser og indretning af arbejdssteder, ved at anvende god løfte- og bæreteknik og ved at begrænse byrdernes vægt og antal, når manuel håndtering ikke kan undgås.

Specifikke forslag til løsninger anføres i afsnittene nedenfor.

Afdøde, der skal lægges i kiste

Håndteringen af afdøde fordeler sig for bedemændenes vedkommende med, at ca. 50% afhentes fra hospitalskapeller, ca. 25% fra plejehjem og de sidste ca. 25% afhentes fra private hjem.

Hospitaler og plejehjem

I hospitalskapellerne lægges afdøde mange steder i kisten med en loftslift, hvor en sådan findes. Dette sker rutinemæssigt, men de steder hvor en loftlift ikke findes, trækkes eller skubbes afdøde fra et højere niveau og til kisten ved siden af.

I de hospitalskapeller, som mangler muligheden for at anvende lift, skal dette løses gennem en dialog med hospitalernes sikkerhedsorganisation.

På plejehjem sker ilægningen på sengestuen

eller i kapellet. Her ses det ligeledes, at afdøde trækkes og skubbes til kisten, i stedet for at der anvendes en lift, som altid forefindes på plejehjemmene.

Ud fra ovenstående tekst om overbelastninger ved løft må det selvfølgelig klart anbefales, at bedemanden altid skal bruge en lift, når det er muligt, for at forebygge akutte skader og nedslidning.

Private hjem

Fra eget hjem sker ilægning til kisten i dag som regel i gadeplan. Afdøde placeres på og fastspændes til en bære, som eventuelt bæres på trapper ned til gadeplan, hvor ilægningen foretages. Der er oftest to bedemænd til bæringen og ilægningen.

I forbindelse med løfte- og bærearbejdet kan der forekomme mange forværende faktorer, som f.eks. stejle trapper, uventede belastninger ved mangel på koordinering mellem de to bedemænd, snæver plads og niveauforskelle, med øgede belastninger til følge.

Kroppen overbelastes i større eller mindre grad ved disse løft og bæringer. Især er bæringen på trapper problematisk. Her belastes især ryg, skuldre, hofter og knæ.

Der findes løsninger til transport af afdøde på trapper. En dansk produceret elektrisk trappevogn kaldet Bårevognen, kan anvendes, hvor pladsforholdene er utilstrækkelige.

Bårevognen er et sæt udstyr bestående af trappevognen, en delbar bære og køreskinner til brug ved indsætning i rustvogn.

Når den afdøde skal transporteres, todeles børen på langs og skubbes fra hver side ind under afdøde, hvorefter den igen klipses sammen, og afdøde spændes fast med ligposens remme. Børen anbringes og fastgøres til bårevognen og denne kører herefter ned ad trapperne, ud til rustvognen og via køreskinnerne op i rustvognen.

Bårevogn/morsvogn kan også køre med kisten, således at afdøde kan placeres i kisten, som herefter med hjælpemidlet køres op i rustvognen.

I Sverige anvendes et hjælpemiddel kaldet BENO Trappsats. Hjælpemidlet består af et bæltssystem, håndtag og en relativ tyk madras, som styres og rutsches kontrolleret ned ad trappetrinene. Hjælpemidlet er testet med belastninger op til 150 kg. og anvendes også af ambulanceførere til patienter.

Løfte-bæreteknik

Ud over at anvende hjælpemidler til håndteringen af kister og afdøde skal en optimal løfte-bæreteknik anvendes.

De organiserede bedemænd tilbyder et kursus i "Løfte- og forflytningsteknik" med praktisk og teoretisk undervisning.

Arbejdsteknikkens væsentligste regler, der skal overholdes for at nedsætte belastningen, er følgende:

- Gå tæt til byrden
- Stå med front mod byrden i skridtstående eller bredstående stilling
- Vurder byrdens vægt og tyngdepunktets placering, før der løftes
- Sørg for et godt greb i byrden
- Bøj i knæ- og hofted og hold ryggen afbalanceret ved at spænde ryg- og bugmuskler
- Løft byrden roligt ved at strække knæ- og hofted
- Hold byrden ind til kroppen med let bøjede albuer
- Løft og bær byrden symmetrisk, det vil sige, midt foran kroppen eller fordelt ligeligt i begge hænder
- Vrid ikke ryggen i belastet stilling. Flyt i stedet fødderne.

Ved frasætning af byrden bruges de samme bevægelser i omvendt rækkefølge. Tag front i sætteretningen, før byrden sættes.

Overvægtige

Et stigende problem for både bedemænd og ansatte på krematorier er, at stadig flere borgere bliver overvægtige.

Mange krematorier oplever med mellemrum, at kisten er for stor til at kunne passere ovenlugen. Én mulighed er at køre den afdøde til et krematorium, der kan modtage særligt store kister. En anden løsning, som i dag vælges i flere tilfælde, er at begrave afdøde på kirkegården, ofte under betragtelige vanskeligheder. Dette problem kan løses ved at dimensionere et tilstrækkeligt antal nye ovne i takt med det stigende behov.

På Danske Krematoriers Landsforenings hjemmeside www.dkl.dk kan man se en fortegnelse over de maksimale kistemål, der er mulige, for hver enkelt krematorium i Danmark.

Selv om mange af de overvægtige dør på hospitalerne, hvor løftehjælpemidler skal forefindes, vil der stadigvæk være en andel, der dør i eget hjem. Den samlede vægt kan betyde, at det rent faktisk ikke vil være muligt at transportere den afdøde manuelt, men kun ved hjælp af tekniske hjælpemidler.

De "lidt eller middel" overvægtige er allerede i dag et stort problem, når de håndteres manuelt med løft og bæring. Risikoen for skader er betragtelig.

Omlægning af lig

Kun særligt uddannet personale må foretage omlægning af lig fra en kiste til en anden. Det almindelige personale ved krematorierne må ikke udføre denne funktion. Omlægningen foretages af bedemænd.

Det er primært påvirkninger fra farligt biologisk materiale, som f.eks. bakterier, tunge løft og uhensigtsmæssige arbejdsstillinger, der skal forebygges.

Med hensyn til sygdomme, der er smittefarlige, også efter døden, skal de behandles i henhold til Indenrigsministeriets bekendtgørelse nr. 152 af 14. april 1983, der indeholder regler om behandling af lig, blandt andet om behandling af smittefarlige lig.

Problemet er især koncentreret om smitsomme sygdomme, hvor smitteveje og aktuelle risici har været usikre. I disse tilfælde vil bedemanden blive orienteret af de lægelige myndigheder, ligesom embedslægen vil give instruks om de nødvendige forholdsregler ved arbejdet.

Loftlift med stropper

Formaldehyddampe (et fraspaltningsprodukt fra formalin) fra balsamerede lig kan ligeledes være en risikofaktor (se side 24).

Omlægningen foretages i et særligt indrettet rum. Rummet skal være etableret med effektiv ventilation/udsugning.

Under håndteringen skal der anvendes handsker og åndedrætsværn med P3-filter og ved behov formaldehydfilter, der yder tilstrækkelig beskyttelse. En beskyttelsesdragt er ligeledes nødvendig. Oplysning om værnemidlernes beskyttelsesevne fås hos leverandøren. Værnemidlerne skal være CE-mærkede.

For at forebygge bevægeapparatskader skal det være muligt at anvende en personlift til liget. Det er mest hensigtsmæssigt at have en rundækkende loftslift, der er nem at håndtere og som kan nå alle positioner i rummet.

Transport af kisten

Transporten til kirken eller krematoriet
Når kisten skal ud til rustvognen, er det ligeledes muligt at undgå den tunge bæring.

Bårevognen (se side 9) kan anvendes til at køre kisten til og op i rustvognen. Bårevognen forbliver under kisten under kørslen og kan benyttes til den videre transport på ankomststedet. Bårevognen kan køre på alle underlag med en kombination af hjul og larvefodder.

Herudover findes der sammenklappelige "saksevogne", som let kan medbringes i nyere rustvogne, hvor der er indbygget et særligt opbevaringsrum til hjælpemidler. Kisten placeres på saksevognen og køres til bilen. Hjulene på saksevogne er relativt små. Det er derfor nemmest at køre på jævnt og fast underlag, hvorimod ujævnt underlag som grus, kan vanskeliggøre kørslen.

Rustvognens udformning har også stor betydning. Det skal være nemt at få kisten ind. Nogle vogne har en udtræksslæde eller en klap, som kisten kan rutsches over på samt ruller, som den let kan køre hen over.

Det er vigtigt at undgå løft ved indføringen, men i stedet anvende skub og træk. Vrid i ryggen undgås ved at flytte på fødderne og hele tiden stå med front mod byrden.

Fra rustvogn til krematorium

Når kisten skal fra rustvognen og ind i krematoriet, vil såvel bårevognen som saksevognen kunne benyttes igen, men det vil som regel betyde, at der skal løftes på et tidspunkt.

De fleste krematorier har dog såkaldte kistetrucks eller kistehåndteringsvogne, som gør arbejdet meget lettere.

Kistetrucken skal, for at alle må bruge den uden at have truckcertifikat, være forsynet med en anordning, således at den kun kan løfte op til 1 meters højde under kørsel. Løftehøjden skal enten være begrænset af fast anslag eller ved et monteret nøglestop. Når kistetrucken holder stille, må der gerne løftes højere.

Hjælpemidlet betjenes af de krematorieansatte. I enkelte krematorier kan bedemanden selv bruge trucken, hvis der ikke er medarbejdere til stede (kræver forudgående instruktion og ovennævnte påmonterede anordning på trucken).

Kistetrucken indstilles i højde med rustvognens bund, og kisten trækkes let ud på rullerne. Truckene på billedet side 9 er selvkørende og transporterer nemt kisten ind til kølerummet, hvor den placeres i en opbevaringsreol.

Kistehåndteringsvogn på billedet side 9 har en anordning fortil på løftearmen, som selv kan trække kisten over fra rustvogn eller reol eller skubbe kisten den anden vej. Herved spares manuelle træk og skub.

På et af de nyere krematorier har man etableret

Forskellige typer kistehåndteringsvogne

et særligt højdeindstilleligt rullebanesystem. Rustvognen bakkes hen til enheden, der indstilles i højde med vognens bund, hvorefter kisten trækkes ind på rullerne. Når kisten er inde, føres den automatisk til siden. Der er plads til 4 kister, der

holdes adskilt med et magnetsystem. På yderste position kan kisten automatisk løftes op, således at den kan tages med en kistehåndteringsvogn og køres til en opbevaringsreol.

Højdeindstilleligt rullebanesystem til kister

Krematoriet skal være indrettet, således at gange og døråbninger er tilstrækkeligt brede og pladsforholdene i øvrigt er tilstrækkeligt gode til, at transporten af kisterne kan foregå problemfrit.

Fra rustvogn til kirke eller kapel

Når kisten skal ind i kirken eller kirkens kapel, opleves der i dag store problemer en del steder. Tilkørselsforholdene kan være vanskelige og man må ofte holde langt væk fra kirken. Der kan være store niveauforskelle i terrænet, smalle gange med spidse vinkler og kun lidt plads til at foretage retningsændringer.

Mange kirker har smalle døre og passager og der kan være trapper og andre niveauforskelle.

Der er ikke i den kirkelige lovgivning fastsat specielle regler for tilgængelighed til folkekirkens bygninger eller arealer. Kirkeministeriet har imidlertid i en vejledning til menighedsrådene understreget, at de som del af deres ansvar for istandsættelse, ombygninger, renoveringer osv. bør træffe foranstaltninger som sikrer, at kirker og andre bygninger samt kirkegårde er tilgængelige.

De fysiske forhold sammenholdt med mangel på tekniske hjælpemidler mange steder betyder, at bedemændene udsættes for betragtelige belastninger.

Hvis der ikke benyttes hjælpemiddel, kan det f.eks. blive nødvendigt, at blot to personer bærer kisten ned ad trappetrin og i en smal passage, som vist på billedet yderst til højre.

Faren for sundhedsskadelige belastninger er i disse tilfælde særlig stor.

Bårevognen kan være en løsning, men i visse tilfælde er en manuel håndtering påkrævet, f.eks. på grund af vanskeligheder med for små vendearealer for kiste og hjælpemiddel.

Udgangspunktet er, at ansvaret for kisters indbæring og udbæring er de pårørendes. De pårørende kan anmode bedemanden om at udføre denne opgave.

Såfremt der er et kapel og menighedsrådet

Eksempler på problematiske adgangsforskel til kirker og kirkerum

ønsker, at det benyttes, er ansvaret for at flytte kisten fra kapel til kirke menighedsrådets. Menighedsrådet kan i alle tilfælde pålægge kirkefunktionæren at medvirke til kistebæring forudsat, at retningslinjerne om løft med videre, som beskrevet i dette kapitel, overholdes. Det er vigtigt at sikre, at samarbejdet mellem kirkefunktionærer og bedemænd fungerer tilfredsstillende herunder, at der er en tilfredsstillende kommunikation.

Alle skal være instrueret og oplært i, hvordan de skal udføre arbejdet med flytning af kister både i forbindelse med ceremonier, hvor der er pårørende til stede og i andre situationer. Alle opgaver, hvor en kiste skal løftes eller bæres, skal vurderes individuelt i forhold til de konkrete forhold på stedet.

I forbindelse med begravelsesceremonier og lignende vil Arbejdstilsynet ikke stille krav om brug

af tekniske hjælpemidler, når der er pårørende til stede, uagtet om de pårørende tager del i at bære kisten eller ej. Det skal sikres, at det manuelle løft foregår under så optimale omstændigheder som muligt, f.eks. at løftet starter i god højde.

Det skal præciseres, at ansvaret for at sikre koordineringen af arbejdsmiljøet primært er arbejdsgivernes. Det er derfor nødvendigt, at menighedsråd og bedemænd i fællesskab sikrer, at de nødvendige hjælpemidler til kisteløft er til stede. Nogle steder sikres dette ved, at bedemanden sikrer, at den rigtige kistevogn medbringes, mens menighedsrådet sikrer, at der findes mobile ramper, hvor adgangsforholdene ellers ikke tillader kørsel med kistevogn.

En idé for menighedsrådene ved mindre kirker indenfor et geografisk område, hvor hver kirke har et mindre antal årlige begravelser, kunne være at gå sammen om indkøb af hjælpemidler i et samarbejde med bedemændene.

En anden mulighed kunne være firmaer, hvor det ville være muligt at lease hjælpemidlerne. Under alle omstændigheder bør dialogen mellem parterne intensiveres i forhold til de kirker, hvor de fysiske belastninger i dag er alvorlige.

Det handler om at forebygge skader for alles vedkommende - bedemænd, ansatte og pårørende. De fysiske belastninger, for de der skal bære kisten til graven efter kirkehandlingen, er betragtelige og ofte ubehagelige. Mange er bange for, om de er i stand til at bevare grebet i kistens bærehåndtag. Bedemanden kan rådgive de pårørende om en hensigtsmæssig håndtering af kisten, så belastningen reduceres mest muligt. I flere lande anvendes tekniske hjælpemidler allerede i forbindelse med hele begravelsesceremonien, og de samme hjælpemidler kan benyttes til at få kister fra rustvogne og kapel til kirkerummet. Denne mulighed foreligger også for de danske kirkers vedkommende, hvis der kan opnås enighed herom.

Hjælpemidler

Der findes i dag rigtig gode hjælpemidler, som kan anvendes til at løse de beskrevne problemer vedrørende bevægeapparatbelastningerne. Kistetruks, kistehåndteringsvogne, bårevognen og saksevogne er beskrevet nedenfor. I det følgende beskrives flere anvendelige hjælpemidler, der også er designede til at kunne stå i kirkerummet under begravelseshandlingen.

Kistehåndteringsvogne

© Copyright 2008 DSN A/S, All rights reserved

© Copyright 2008 DSN A/S, All rights reserved

© Copyright 2008 DSN A/S, All rights reserved

Kistehåndteringsvogne

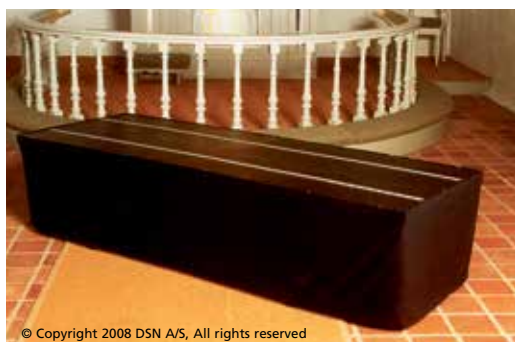

En type kistehåndteringsvogn (se foto side 12), kan efter placering i kirken omdannes til katafalk. Kistehåndteringsvognen fås med elektrisk hævnings og sænkning, således at den kan indstilles efter rustvognen, og kisten trækkes over på rullerne.

Vognen leveres også med automatisk fremdrift, hvilket anbefales, da belastninger ved træk og skub især ved niveauforskelle i terrænet og ved ujævnt underlag kan elimineres.

En elektrisk katafalk, som vist på ovenstående foto, er forsynet med en motor, der har en trækraft, der også kan klare selv meget stejle stigninger. Katafalken har lignende egenskaber som kistehåndteringsvognen. Den kan køre frem og tilbage, er forsynet med parkeringsbremse og aftagelige håndtag. Dog kan den ikke hæves og sænkes.

Kistevogne

© Copyright 2008 DSN A/S, All rights reserved

Kistevogne

På foto nedenfor er vist to eksempler på manuelle kistevogne. Begge vogne er forsynede med store luftfyldte gummihjul, der gør dem nemmere at trække og skubbe i forhold til andre typer vogne og katafalker med små faste hjul.

Kistevognen med 4 hjul er klart at foretrække, da man kan undgå løft under kørsel med kisten, ligesom modstanden mod underlaget er langt mindre end ved vogne med 2 hjul.

Kistevognen er ikke højdeindstillelig og kan som den elektriske katafalk ikke nøjagtigt tilpasses en rustvogn. Ved større niveauforskelle i terrænet kan belastningerne ved håndteringen af vognen blive u hensigtsmæssige. Her har kistehåndteringsvognene med automatisk fremdrift en klar fordel. 2-hjuls modellen er på vej ud af sortimentet, men hvor den stadig anvendes, skal kisten placeres, således at den tunge ende med afdødes overkrop anbringes over hjulene for at mindske løftebelastningen under kørsel. Løftet med vognens håndtag skal ske roligt og med afbalanceret og lige ryg (se arbejdsteknikkens væsentligste regler side 6).

© Copyright 2008 DSN A/S, All rights reserved

© Copyright 2008 DSN A/S, All rights reserved

Katafalker

"Almindelige" katafalker uden motor fås i mange udformninger. Katafalker med store luftgummi-hjul er de letteste at køre med.

Endelig er det ved katafalker med ruller lettere at trække en kiste på plads end ved katafalker med glideskinner. Katafalker helt uden rulle-/glidean-ordning bør undgås, da der er for stor modstand mellem kisten og overfladen.

Katafalker, hvor der som vist på fotoet kan monteres en bøjle i den ene ende, eller hvor der er påmonteret et trækhandtag, sikrer, at der kan indtages en god oprejst arbejdsstilling.

Når der skal foretages en større retningsændring ved brug af bøjlen, er det en fordel at gå om på

siden, som vist på det andet foto, og trække eller skubbe. Herved udnyttes vægtstangsfordelen i modsætning til metoden, hvor man stående bag bøjlen "vrider" katafalken rundt.

Alle igangsætninger bør foregå stille og roligt og ikke med ryk-bevægelser, der er langt mere belastende for kroppen. Skub, hvor kropsvægten kan anvendes, er mindre belastende end træk.

Ramper

Hvor der er mindre niveauforskelle i form af dørtrin eller lignende kan overkørselsramper anvendes.

Hvor der er trapper, kan der anvendes ramper, men er stigningen på rampen stejlere end 1:20, bør hjælpemidlet være selvkørende.

Katafalk med bøjle

Kistelager med kistelift

Kisteopbevaring

En anden kilde til ergonomiske belastninger kan være håndtering af tomme kister, som bedemændene har på lager. Årsagerne kan være dårlige pladsforhold, opbevaringsfaciliteter og adgangsforhold samt manglende hjælpemidler.

Hvis kisterne håndteres manuelt, kan for dårlige pladsforhold resultere i akavede arbejdsstillinger, der belaster bevægeapparatet. Håndtering af kister fra og til niveauer over skulderhøjde er særligt belastende for skulderleddene, mens håndte-

ring under knæhøjde især belaster ryggen.

Et kistelager bør indrettes, således at man enten kan håndtere kisterne med en kistelift (se foto), eller at 2 mand nemt kan tage kisterne fra højder under skulderhøjde og bære dem sikkert og let i gode arbejdsstillinger.

Ved brug af en kistelift og en reol, som vist på fotoet, kan man tilligemed opnå en god udnyttelse af pladsen i et rum. Kisteliften kan også anvendes ved stabellagring af kister.

Prædiken
2
9
Prædiken
2479
15

Det psykiske arbejdsmiljø

En sund arbejdsplads er et sted, hvor man trives og udvikler sig. Et godt psykisk arbejdsmiljø er medvirkende til dette.

Skulle der opstå problemer, er det vigtigt at huske, at det psykiske arbejdsmiljø på arbejdet ikke er den enkeltes problem. Det er et fælles ansvar på arbejdspladsen at tage fat på problemer, der skyldes forhold ved selve arbejdet.

Forhold vedrørende psykisk arbejdsmiljø bør behandles af ledelse og medarbejdere i fællesskab. Har arbejdspladsen en størrelse, der medfører sikkerhedsorganisation og samarbejdsorganisation, kan disse fora involveres, da de oftest har kompetence på hvert sit delområde i forhold til trivsel og psykisk arbejdsmiljø.

Det psykiske arbejdsmiljø skal indgå i arbejdspladsvurderingen.

I det følgende peges på enkeltområder, som bør gives særlig opmærksomhed med henblik på at sikre trivslen:

Høje følelsesmæssige krav

Kontakten til pårørende efter afdøde stiller høje følelsesmæssige krav, herunder krav om at skjule følelser. Det er vigtigt at kunne udvise empati overfor de efterladte, som ofte vil være præget af sorg og krise samtidig med, at opgaverne klares professionelt.

Selve håndteringen af afdøde kan ligeledes stille store krav til den enkelte.

Det er især bedemændene, der udsættes for disse krav. En del stopper da også efter endt prøveperiode i branchen, mens de bedemænd, der fortsætter, synes at formå at klare påvirkningerne uden at få særlige problemer.

De organiserede bedemænd har mulighed for og er forpligtet ved medlemskabet af brancheforeningen Danske Bedemænd til, at tage foreningens kurser i psykologi, sorgbehandling og samtaleteknik.

Kurserne giver den nødvendige baggrundsviden, handlemuligheder og gode forudsætninger for mentalt at forebygge negative påvirkninger.

Ud over de nævnte kurser, er der også obligatoriske kurser i arvelov, sociallov, begravelseslov, ligsyn og praktisk fagkundskab, som giver den nødvendige viden og sikkerhed i relation til at opnå en god kvalitet i udførelsen af arbejdet og rådgive de pårørende.

Etablering af intern sparring er ligeledes en god idé med henblik på optimering af læring.

Indflydelse på eget arbejde

Indflydelse på eget arbejde omfatter de ansattes mulighed for at påvirke, hvad man skal gøre samt hvornår og hvordan, det skal gøres. Endvidere at have medindflydelse på hvem man skal samarbejde med i forbindelse med opgaveløsningen og mulighed for at have de ressourcer, der er nødvendige for at løse den enkelte arbejdsopgave.

Man kan bl.a. bruge indflydelsen til at påvirke arbejdskravene og -betingelserne, herunder hvordan kravene skal opfyldes.

F.eks. kan den ansatte på et krematorium få indflydelse på, hvordan arbejdet i spidsbelastningsperioder skal tilrettelægges, således at der kan træffes et valg mellem overarbejde eller afløsning.

Støtte fra kolleger og ledelse, anerkendelse

Social og faglig støtte i arbejdet er vigtig for forebyggelse af stress. Social og faglig støtte er de muligheder, man har for at få sympati, respekt, feedback og direkte hjælp fra ledelse og kolleger. Social og faglig støtte kan også bestå i mulighederne for at blive bekræftet i sine handlinger og synspunkter.

Det er særdeles vigtigt for den enkeltes trivsel, at ledelsen, når der er grund til det, anerkender og påskønner det udførte arbejde.

Udviklingsmuligheder

For alle medarbejdere og selvstændige er det vigtigt at have gode muligheder for at lære nyt. Organisationen Danske Bedemænd tilbyder kurser, som er åbne for både medlemmer og ikke-medlemmer. Ansatte på krematorier har på samme måde kursustilbud, således at de kan udvide deres kundskaber med henblik på en god trivsel i arbejdet gennem den øgede faglige viden og kunnen.

Mobning og chikane

Mobning og chikane kan forekomme på nogle arbejdspladser. Mobning må ikke forveksles med almindeligt drilleri og sjov på arbejdspladsen. Drilleri kan udvikle sig til mobning, når en eller flere koncentrerer sig om altid at ramme én person og vedkommende ikke kan stoppe chikanen. Som offer for mobning er det vigtigt at tage fat i sit nære sociale netværk. Se bar-service værktøj og film om forebyggelse af mobning.

Dernæst må man søge hjælp hos sin sikkerheds-, tillidsrepræsentant eller en god kollega og også være parat til at tale med sin leder om problemet.

Hvis man oplever, at kolleger mobbes, skal man gribe ind, da mobbeofret ofte kan have svært ved at søge hjælp.

Alenearbejde og isoleret arbejde

Alenearbejde betyder, at man, arbejder alene. Det kan være i hel bogstavelig forstand, at man f.eks. i et krematorium, er alene i bygningen under arbejdet med at kremere.

Arbejdsopgaven kan også være tilrettelagt sådan, at man er isoleret på sit arbejde. Man har måske sjældent kontakt med andre kolleger eller ledere på arbejdspladsen. Det er forskelligt fra person til person, om man oplever dette som en belastning. For at forebygge eventuelle helbredsmæssige konsekvenser som følge af alenearbejde, er det en god idé at arbejde med personalepolitiske tiltag.

Hvis arbejdet foregår, så man er socialt isoleret, er

det vigtigt at give mulighed for information og samvær med kolleger og ledelse fra arbejdspladsen.

Hvis man er fysisk isoleret, skal man have retningslinier for, hvordan ulykker forebygges, f.eks. i forbindelse med kremeringen og samtidig vide, hvad man skal foretage sig, hvis der opstår truende situationer.

Hvis ulykken alligevel sker, er det vigtigt at have etableret retningslinier for, hvordan der ydes hurtig hjælp.

Det kan i nogle tilfælde være nødvendigt at etablere en ordning, som sikrer, at den ansatte bliver savnet, hvis der er opstået en situation, hvor vedkommende ikke kan tilkalde hjælp. Det kan f.eks. være et fast kaldesystem flere gange i løbet af dagen.

Samarbejde med eksterne interessenter

Et vigtigt aspekt i relation til trivsel er at have et godt forhold til eksterne samarbejdspartnere.

Bedemænd og krematorieansatte har mange samarbejdsflader. Muligheder for en god dialog samt en god indstilling hos begge parter kan medvirke til at sikre et fint samarbejde. Det kan foregå ved en løbende dialog og f.eks. et årligt møde mellem bedemænd og ansatte i krematoriet, hvor emner til forbedring af samarbejde og praktiske forhold tages op og søges løst.

En god dialog mellem bedemænd, menighedsråd og de ansatte i kirken og på kirkegårdene kan ligeledes fremme arbejdsmiljøet. F.eks. er vanskelighederne vedrørende håndteringen af kister på kirkegårdsområdet og i kirkerne meget svære at få løst uden en god indstilling fra alle parter.

Symptomer

For den enkelte kan psykiske belastninger på arbejdet medføre træthed, hovedpine, manglende energi, søvnbesvær, angst, manglende selvtilid mv.

Hvis man udsættes for belastninger over længere

tid, kan det føre til kronisk stress, depression, mavesår og hjerte-kar-lidelser.

For arbejdspladsen betyder det ofte forhøjet sygefravær, hyppige udskiftninger blandt medarbejderne, manglende kollegial opbakning, personalekonflikter eller uengagerede medarbejdere.

Metoder til arbejdet med det psykiske arbejdsmiljø

Systematikken i APV kan bruges, når man går i gang med at arbejde på at forbedre det psykiske arbejdsmiljø, men det kan være nødvendigt at gennemføre egentlige undersøgelser af det psykiske arbejdsmiljø.

Andre fysiske forhold

Indretning af arbejdsrum

Et arbejdsrum skal have passende gulvareal, rumhøjde og rumindhold.

Hver enkelt arbejdsplads i et rum skal være hensigtsmæssigt indrettet. Pladsforholdene skal være tilstrækkelige og inventar, hjælpemidler og materialer skal være anbragt hensigtsmæssigt med mulighed for sikre og forsvarlige arbejdsstillinger og -bevægelser.

Arbejdsstole og -borde skal kunne indstilles, således at de passer til den enkelte og de arbejdsopgaver, der skal udføres.

Se mere i At-meddelelse nr. 1.01.14 om inventar på faste arbejdssteder, At-vejledning A.1.9 om faste arbejdssteders indretning og på www.bar-kontor.dk om indretning af kontorer, arbejde ved skærm mv.

Indeklima

Træk, kulde, for meget varme, eller tør luft kan være belastende. Symptomerne kan være hovedpine, unaturlig træthed, irriterede øjne og slimhinder, overfølsomhedsreaktioner, kvalme og svimmelhed.

God rengøring er én af de vigtigste betingelser for en god luftkvalitet og dermed for et godt indeklima. Bygninger og inventar skal være indrettet fornuftigt og godt vedligeholdt.

Rodede lokaler og nedslidte bygninger er meget svære at holde ordentligt rene.

Kulde og varme

Temperaturen spiller en væsentlig rolle for indeklimaet. Generelt gælder det, at der i arbejdstiden skal være en passende temperatur i arbejdsrummet.

Det er påklædning og arbejdets karakter, der afgør, hvilken temperatur der føles mest behagelig. Hvis man bevæger sig meget, skal temperaturen være lavere, end hvis man sidder stille.

Ved stillesiddende eller stillestående arbejde skal temperaturen være mellem 18 og 25°C, men den mest komfortable temperatur er 20-22°C. Udføres der arbejde med begrænset legemlig anstrengelse, må temperaturen ikke komme under 15°C.

Temperaturen henover en arbejdsdag skal helst være forholdsvis konstant. Det vil føles ubehageligt med temperaturændringer på over 4°C.

Træk

Oplevelsen af træk skyldes, at en del af kroppen afkøles mere nogle steder end andre. Træk føles ubehageligt og det kan blandt andet føre til stivhed eller spændinger i nakken, der giver hovedpine.

For at opnå en behagelig rumtemperatur er det afgørende, at der ikke er store udsving i temperaturen. Hvis der tilføres ventilationsluft ved gulvet, kan det betyde, at det bliver fodkoldt. Her er retningslinierne, at der højst må være en forskel i temperaturen på 3-4°C mellem hoved og fod.

Temperaturreguleringen skal ske på en sådan måde, at de ansatte ikke udsættes for træk eller kuldestråling.

Skimmelsvampe og fugt

Pletter og skjolder eller en muggen og stikkende lugt er ofte tegn på problemer med fugt. Skimmelsvampe vokser på fugtige materialer i omgivelser med en passende temperatur. Fugtige tæpper eller vægge kan forringe luftkvaliteten og være sundhedsskadelige. Hvis årsagen til fugtdannelsen kendes, skal den fjernes.

Fugt kan blandt andet skyldes kondensvand og vandskader.

Store temperaturforskelle og høj luftfugtighed kan skabe kondensvand på blandt andet vinduer. Der bør ikke være flader i rummet, der er koldere end vinduerne, da det fremmer udviklingen af fugt. Særlig fysisk aktivitet, der udvikler sved og meget kropsvarme, kan også være med til at udvikle fugt, der sætter sig på overflader i rummet. Løbende vedligeholdelse af bygninger og lokaler er afgørende for at undgå, at der opstår fugtskader.

Daglig udluftning eller ventilation er med til at holde eventuelle fugtproblemer nede. Ventilationsanlæg kan dog i særlige tilfælde i sig selv fremme og sprede skimmelsvampe i lokalerne. Specielt anlæg, der befugter luften, giver gode vækstbetingelser for svampe og bakterier, hvis de ikke løbende bliver gjort rene.

Tobaksrøg

Passiv rygning er indånding af tobaksrøg blandet med omgivende luft. Tobaksrøgen indeholder 4.000 forskellige kemiske stoffer og flere af disse findes i det rum, man ryger i, op til flere døgn efter.

Ikke-rygere risikerer som rygere, at få kræft, hjertesygdom og luftvejslidelser, hvis de udsættes for passiv rygning.

Passiv rygning er i dag årsag til flere dødsfald og sygdomme. Visse personer med kroniske sygdomme som for eksempel astma, kronisk bronkitis, rygerlunger eller hjertesygdomme er særlig sårbare over for passiv rygning.

Den nye lov om røgfri miljøer skal sikre, at ingen medarbejdere udsættes for passiv rygning på danske arbejdspladser. (Lov nr. 512 af 06/06/2007 om røgfri miljøer).

De nye regler betyder, at man ikke må ryge indendørs på arbejdspladsen. Arbejdspladsen kan dog beslutte, at man må ryge i rum, hvor der kun

arbejder én person ad gangen (enkeltkontorer, førerkabiner mv.). Der kan også indrettes særlige rygerum eller rygekabiner. Det er arbejdsgiverens ansvar at sørge for, at de ansatte overholder reglerne.

Loven betyder også, at alle arbejdspladser skal have en skriftlig rygepolitik. Alle ansatte skal have klar besked om, hvorvidt de må ryge på arbejdspladsen, hvor de i givet fald må ryge og konsekvenserne af ikke at følge rygepolitikken.

Printere og kopimaskiner

Teknisk udstyr som f.eks. kopimaskiner og laserprintere udsender papirstøv, der i større koncentrationer forringer luften. Man bør derfor altid placere dem i andet rum, hvor personer ikke opholder sig i længere tid. En mulighed er også at installere punktudsugning, hvor de forurenende stoffer suges væk, inden de spreder sig til resten af rummet.

Se mere om indeklima på www.indeklimaportalen.dk og i At-vejledning nr. A.1.2 om indeklima.

Belysning og dagslystilgang

Der skal normalt være dagslys i arbejdsrum samt mulighed for udsyn. Kunstig belysning skal opsættes, så arbejde og færdsel kan foregå forsvarligt.

Lys skal overalt være hensigtsmæssig og afpasset efter det arbejde, der skal foregå.

I arbejdslokaler skal belysningen visse steder være stærkere. Dette kan eksempelvis i et kontorlokale opnås ved en kombination af dagslys, god rumbelysning og arbejdspladsbelysning, f.eks. gennem gode loftarmaturer og asymmetriske arbejdslamper, alt efter arbejdsopgaven.

Godt lys kræves især, hvor der er trapper,

niveauforskelle, eller hvor der er risiko for at komme til skade på anden vis.

Blænding

Blænding kan gøre det svært at se det, man arbejder med. I nogle tilfælde kan man være blændet uden at være opmærksom på det.

Man skelner mellem synsedsættende blænding, som direkte forringer øjets evne til at opfatte og blænding, der umiddelbart føles ubehagelig. Begge blændingsformer skal undgås. Ubøhagsblænding kan give træthed og hovedpine og medføre dårlige arbejdsstillinger.

Blænding kan mindskes ved:

- at bruge lyse farver i lokalet
- at bruge afskærmede armaturer, der også belyser loftet
- at undgå armaturer umiddelbart foran eller over arbejdspladsen.

Reflekser og spejlinger

Reflekser og spejlinger kan have samme virkninger som direkte blænding. Reflekser i arbejdsobjektet, f.eks. i blankt papir eller i en skærm, kan gøre det umuligt at se ordentligt.

Spejlinger og reflekser kan mindskes ved:

- at vælge matte overflader på borde, reoler mv.
- at bruge mat papir og antirefleksbehandlede skærme
- at placere armaturer rigtigt i forhold til arbejdsobjekter.

Lamper, reflektorer og lysstofrør giver meget mere lys, hvis de er rene. Man bør indføre en periodisk gennemgang og rengøring af alle lyskilder.

Se mere i At-vejledning A.1.5 om kunstig belysning.

Farlige stoffer og materialer

Arbejdsgiveren skal sørge for, at farlige stoffer og materialer på arbejdspladser fjernes, erstattes eller begrænses til et minimum.

Det er vigtigt altid at anvende det mindst farlige stof til at arbejde med. Det skal altid overvejes, om farlige stoffer kan erstattes med ikke farlige stoffer.

Farlige stoffer/materialer og kemikalier skal opbevares i originalemballagen eller i en anden tilsvarende emballage, der er forsynet med den korrekte etiket. De må aldrig opbevares i flasker eller lignende, f.eks. sodavandsflasker, der kan give anledning til forveksling af indholdet.

I forbindelse med arbejdet som bedemand og i krematorier kommer man kun i berøring med ganske få kemiske stoffer:

Hollmanin pulver og spray

Ved behov for at neutralisere generende lugt fra lig, overstrør bedemænd afdøde med et pulver ved navn: "Hollmanin pulver". Midlet fås også som spray.

Der er på nuværende tidspunkt ingen mistanke om, at stoffet kan være sundhedsskadeligt. For størst mulig sikkerhed anbefales det dog at anvende en P2-støvmaske og handsker samt udarbejde arbejdspladsbrugsanvisning.

Formalin

Formalin anvendes i forbindelse med balsamering af lig.

Hverken bedemænd eller ansatte i krematorier håndterer formalinen direkte, men kan komme ud for at skulle håndtere afdøde, der har fået indsprøjet stoffet.

Stoffet er klassificeret som: Kræftfremkaldende (Carc3; R40), giftig (R23/24/25), sensibiliserende (R43), og ætsende (R34).

Pga. denne klassificering er stoffet optaget på Miljøstyrelsens 'Liste over uønskede stoffer'. Stoffet virker ved at fraspalte formaldehyd, der virker konserverende. Stoffet er sundhedsskadeligt og giftigt for miljøet.

Formaldehyd virker stærkt irriterende på menneskers øjne og øvre luftveje, kan fremkalde allergi og give allergisk kontakteksem.

Stoffet er af Informationscenteret for Miljø & Sundhed vurderet til "Lav miljøfarlighed".

Det skønnes, at der vil være mindre påvirkninger fra stoffet, når f.eks. en kiste åbnes med henblik på omlægning af et balsameret lig fra en zinkkiste til en træ-kiste. For den størst mulige sikkerhed anbefales det at anvende et åndedrætsværn med P3-filter og formaldehydfilter og at der er etableret en velfungerende mekanisk ventilation i arbejdslokalet.

Støv

I forbindelse med formaling af større partikler i asken fra forbrændingsovne og omhældning af asken til urner bør støvpåvirkninger undgås. Læs mere herom side 33 i afsnittet "Askens behandling og håndtering".

Leverandør- og arbejdspladsbrugsanvisninger

For farlige stoffer og materialer skal en leverandør udarbejde en brugsanvisning (se At-vejledning C.0.12 om leverandørbrugsanvisninger). Leverandørbrugsanvisningen skal være let forståelig og på dansk, og indeholde 16 punkter, blandt andet oplysninger om de sundhedsfarlige egenskaber og om de nødvendige personlige værnemidler.

Hvis et stof er farligt (f.eks. mærket med orange faresymbol) skal arbejdsgiveren i samarbejde med sikkerhedsorganisationen ud fra leverandørens oplysninger udarbejde en arbejdspladsbrugsanvisning ligeledes i 16 punkter, der er tilpasset den enkelte arbejdsplads (se At-vejledning C.0.11 om arbejdspladsbrugsanvisning for stoffer og materialer).

Arbejdspladsbrugsanvisningen er altså en leverandørbrugsanvisning suppleret med lokale fore-

byggende oplysninger, som skal være tilgængelig for alle ansatte på arbejdspladsen.

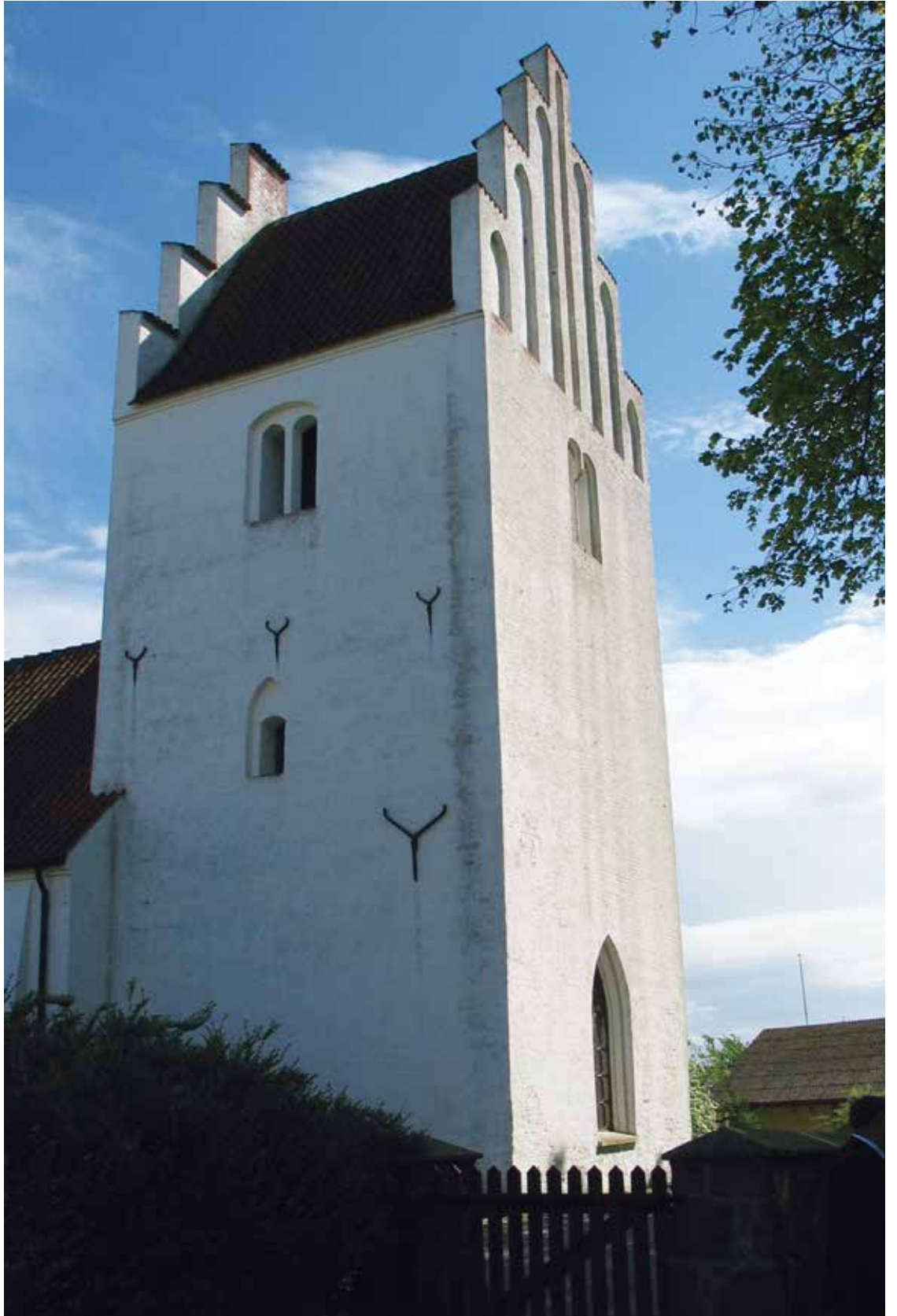
Arbejdet med farlige stoffer/materialer og kemikalier skal altid tilrettelægges og udføres sikkerheds- og sundhedsmæssigt fuldt forsvarligt, det vil sige, at unødige påvirkninger skal undgås.

Ved arbejde med farlige stoffer/materialer og kemikalier skal man forebygge, at hud, luftveje og slimhinder kommer i kontakt med disse. Kan de farlige stoffer/ materialer og kemikalier ikke holdes i et lukket system eller fjernes ved effektiv

ventilation, skal der anvendes personlige værnemidler (se afsnittet om Personlige værnemidler side 27).

Arbejdsgiveren skal give de ansatte oplæring og grundig instruktion i anvendelse af farlige stoffer/ materialer og kemikalier. Instruktionen skal gives løbende. Arbejdsgiveren skal ligeledes gøre de ansatte bekendt med de ulykkes- og sygdomsfarer, der kan være forbundet med deres arbejde. De ansatte skal følge instruktionen.

Personlige værnemidler

Ved personlige værnemidler forstås alt udstyr, herunder beklædning, der er bestemt til at skulle beskytte de ansatte mod én eller flere risici, som kan true vedkommendes sikkerhed eller sundhed under arbejdet. Personlige værnemidler kan være arbejdsbeklædning, handsker, øjenværn, åndedrætsværn mm.

Personlige værnemidler skal i dag fremstilles, afprøves og markedsføres i overensstemmelse med de fælles bestemmelser, som gælder indenfor EU.

Alle personlige værnemidler, der er indkøbt efter 1. januar 1995, skal være CE-mærkede og det skal fremgå, hvilke specifikke farer de beskytter imod og til hvilket niveau, hvordan de skal vedligeholdes og opbevares samt grænser for holdbarhed.

Personlige værnemidler er personlige og skal passe til den enkelte bruger.

Oplysning om værnemidlernes beskyttelsesevne fås hos leverandøren.

Brug af personlige værnemidler

Hvis arbejdet ikke på anden måde kan planlægges, tilrettelægges og udføres sikkerheds- og sundhedsmæssigt fuldt forsvarligt, må arbejdsgiveren kun lade arbejdet udføre, såfremt der anvendes personlige værnemidler.

- De personlige værnemidler skal benyttes straks ved det pågældende arbejdes begyndelse og under hele dets udstrækning.
- De personlige værnemidler skal være i overensstemmelse med Arbejdstilsynets bekendtgørelse herom og det er leverandøren, der har ansvaret for, om værnemidlet følger kravene.
- Til alle personlige værnemidler skal der være en tydelig brugsanvisning og arbejdsgiveren skal sørge for, at værnemidlet anvendes i overensstemmelse hermed. Der skal gives instruktion i brugen.
- Arbejdsgiveren afholder udgifterne til anskaffelse af de personlige værnemidler samt disses vedligeholdelse og renholdelse og er dennes ejendom.
- De personlige værnemidler skal være tilpasset til brugeren og funktionen.

Det er aktuelt at anvende værnemidler ved om-lægning af lig på krematorier (se side 30). Under håndteringen skal der anvendes handsker og åndedrætsværn med P3-filter og ved behov formaldehydfilter, der yder tilstrækkelig beskyttelse. Det samme gør sig gældende i tilfælde, hvor en bedemand f.eks. skal håndtere en afdød, der har ligget længe i vand (P3-filter er tilstrækkeligt). Her skal der ligeledes anvendes en beskyttende heldragt.

Ved håndtering af beholdere med varm aske anvendes beskyttelseshandsker — se side 33.

Velfærdsforanstaltninger

På faste arbejdssteder skal nedenstående faciliteter normalt være til rådighed:

Garderobe og omklædningsrum

Hvor omklædning finder sted, skal der anvises omklædningsrum.

Til opbevaring kan der efter omstændighederne benyttes garderober eller knager. Opbevaring må ikke finde sted i spiserum.

Personlige værdigenstande skal kunne opbevares i aflåste rum, bokse eller garderober.

Omklædningsrum kræves altid:

- ved fysisk anstrengende arbejde eller vådt arbejde
- ved tilsmudsede arbejder
- ved risiko for kontakt med smittefarlige materialer
- ved fare for kontakt med stoffer og materialer, som det af hensyn til sikkerheden eller sundheden er vigtigt at få fjernet fra huden eller hindre spredning af.

Der skal være adgang til brusebad med varmt vand, hvor sundhedshensyn eller arbejdets art kan gøre det påkrævet.

Omklædningsrum skal kunne opvarmes og udluftes og skal holdes rene. Vådt arbejdstøj skal kunne tørres.

Vaskeindretninger

Der skal være et passende antal håndvaske.

For arbejdet som bedemand eller i et krematorium, bør der være 1 håndvask pr. 5 ansatte.

Der skal være koldt og varmt vand og sæbe ved håndvaskene.

Toiletter

Der skal være tilstrækkeligt antal toiletter, der er passende placeret.

Der skal være mindst 1 toilet for hver 15 personer. Toiletterne skal holdes rene og der skal være håndvaske i nærheden.

Der må ikke være adgang direkte fra spiserum eller arbejdsrum til toiletterne.

Der må ikke være offentlig adgang til toiletterne.

Spiseplads

Der skal være passende plads til spisning i spiserum eller arbejdsrum. Man skal kunne varme mad og drikke. Medbragt mad og drikke skal kunne opbevares sundhedsmæssigt forsvarligt, f.eks. i køleskab.

Der skal være en reel spisepause minimum efter 4 timers arbejde. Se i gældende overenskomster vedrørende særlige aftaler om spisepauser.

En særlig spiseafdeling skal indrettes, når der i almindelighed er beskæftiget mere end 3 ansatte samtidigt.

Der skal være et tilstrækkeligt antal borde og siddepladser med ryglæn i forhold til antallet af ansatte.

Spiserummet skal fremtræde lyst, venligt og hygiejnisk og det skal holdes rent. Vinduer bør sidde, så man kan se ud. Gulvarealet bør være 1 m² pr. spiseplads og rumhøjden mindst 2,20 m.

Spiserummet kan anlægges i kældre med dagslysadgang, hvis bygningsreglementets krav til spiserum er opfyldt.

Spiserummet bør være placeret i passende afstand af møderum for pårørende, således at utilsigtede forstyrrelser, f.eks. i form af støj, ikke forekommer.

Særlige forhold i krematorier

I krematorierne er der en række specielle forhold i relation til indretning, kistetyper, omlægning og opbevaring samt processerne i forbindelse med kremationen og behandlingen af asken.

Bygningens indretning

På mange krematorier er indretningen af rummene ofte et stort problem, idet pladsen ofte er meget trang.

Der skal i krematorierne være rum til mange formål: modtagelse af kister, opbevaring, ovnrums, omklædningsrum, baderum, spisestue, toiletter, kontor mm.

For at indretningen bliver bedst mulig, er det vigtigt, at man fra start inddrager Sikkerhedsorganisationen og grundigt overvejer de enkelte rums funktioner.

Ved indretningen skal der tages hensyn til, at transporten af kister skal være så let og ubesværet som muligt samtidigt med, at velfærdsforanstaltningerne er placeret i en separat afdeling, men alligevel hensigtsmæssigt i forhold til kisterum, ovnrums mv.

Adgangsvejene fra kistemodtagelsen til kisterum og videre til ovnrums skal være brede og uden for mange hjørner, der skal rundes.

Et overvågningsrum skal være placeret et stykke væk fra ovnene, således at varmen ikke generer den, der skal overvåge, om brændingen foregår korrekt.

Kister

I henhold til Kirkeministeriets bestemmelser skal lig være anbragt i lukkede kister ved ankomst til krematoriet (eller kirkegården). Det påhviler krematoriets bestyrelse at godkende eller afvise kister. Danske Krematoriernes Landsforening har

nedsat et stående udvalg, der godkender kister, som opfylder visse krav, der er angivet i en kistedeclaration, som er underskrevet af et antal kisteproducenter. Disse kister er mærket med et leverandørnummer eller bogstav, der sikrer, at kisten opfylder de opstillede minimumskrav med hensyn til materialevalg og konstruktion.

De aktuelle minimumskrav samt fortegnelse over godkendte producenter kan rekvireres fra Danske Krematoriernes Landsforenings sekretariat (se www.dkl.dk).

Et særligt forhold gør sig gældende for kister, der hjemføres fra udlandet. Her kan der være tale om ikke godkendte kister, ofte med indsats af zink eller andet metal.

Disse kister kan med de stillede miljøkrav ikke brændes forsvarligt i krematorieovne og indholdet skal derfor omlægges under forsvarlige hygiejniske og ergonomiske forhold.

Tæt tilsvejsede kister kan forårsage en eksplosion i ovnen og skal derfor undgås.

Er en kiste helt eller delvis fremstillet af materialer, hvis forbrænding vil kunne medføre sundhedsfare for personalet eller overtrædelse af vilkårene for krematoriets drift, kan krematoriets bestyrelse nægte at lade brænding foretage. Det samme gælder, hvis brænding på grund af kistens beskaffenhed ikke vil kunne gennemføres på normal måde eller vil kunne medføre fare for beskadigelse af krematoriets ovn.

Kisteopbevaring

Lig skal begraves eller brændes senest 8. dagen efter dødsdagen, denne medregnet. Med tilslutning fra embedslægen kan krematoriets bestyrelse forlænge denne frist, når særlige forhold taler derfor.

Mange steder i landet har embedslægeinstitutionerne givet en stående dispensation til kremato-

Anvendelse af kistehåndteringsvogn i kølerum

riets bestyrelse på op til 14 dage fra dødsdagen under forudsætning af, at liget opbevares ved en temperatur under 4°C. Alle krematorier har derfor kølerum til opbevaring af lig.

Da kølerum er dyre i drift, bør de indrettes, så det samlede volumen udnyttes maksimalt, f.eks. ved stabling på reoler i 2 eller 3 lag med en kistehåndteringsvogn — se mere om kistehåndteringsvogne side 12.

Det er afgørende, at krematoriet har tilstrækkelig plads til alle kister på reolerne - også i spidsbelastningsperioder. Hvis der ikke er plads, kan det indebære meget belastende manuelle løft af kister, f.eks. ved stabling.

Endvidere bør der kun være én dør til kølerummet, så kulden bliver i rummet. Af samme grund

bør der ikke være direkte forbindelse mellem kølerum og indsætningsrum/ovnrøm.

Døren skal kunne åbnes indefra.

Skal lig opbevares i længere tid end 14 dage, eller tillader ligets beskaffenhed ikke en opbevaring ved normal køletemperatur, skal det nedfryses til -18°C i en særskilt fryser eller et separat frost-rum.

Kremationen

I moderne krematorier er der foran ovnlugen etableret en automatisk anordning "en indsætningsplanke", som kisten placeres på ved hjælp af en kistehåndteringsvogn. Bjælken løfter kisten op i højde med lugen, fører kisten ind i forbræn-

Krematorieovn med indsætningsplanke

dingskammeret og glider herefter ud på plads igen.

I ældre krematorier, hvor der ikke er etableret automatiske indsætningsplanke, er det stadigvæk nødvendigt at benytte en indsætningsvogn. Denne bør være udstyret, så indsætningen foregår hurtigt og præcist. Herved undgås, at ovnlugen holdes åben i længere tid og såvel strålevarmeafgivelsen som risikoen for overantænding af kisten minimeres.

Hvis kisten sidder fast

På grund af fejl ved indsætningsplanke, indsætningsvognen eller ovnlugen kan det ske, at kisten sætter sig fast i forbindelse med indsætning. Afhængigt af hvor i indsætningsproceduren fejlen opstår, må kisten skubbes helt ind eller trækkes helt ud, så risikoen for bygningsbrand undgås.

Jernstang til håndtering af kister, der sidder fast

Der skal derfor være en jernstang på ca. 2 meters længde til brug, hvis kisten skal skubbes ind. Trækkes kisten ud med jernstangen, skal der være såvel brandtæppe som CO₂-slukker til rådighed.

Hvis lugen ikke kan lukkes

På de fleste krematorieovne findes håndtag til manuel lukning af ovnlugen. Af sikkerhedsmæssige årsager skal der være en særlig løs tilpasset metallåge forsynet med ikke varmeløsende håndtag og indvendig isoleret med eksempelvis keramisk filt eller tilsvarende løsning til midlertidig afdækning af indføringsåbningen.

Øvrige forholdsregler

Der skal kunne tilkaldes hjælp i form af alarm (f.eks. en sirene, der kan høres af kolleger), internt kaldesystem, mobiltelefon eller lignende.

Der skal være et tilstrækkeligt antal flugtveje, således at man ikke kan blive afspærret fra at komme ud ved brand.

For krematorier med indsætningsplanke bør der ligeledes være et hydraulisk system, således at planken kan hæves og sænkes på trods af el-svigt.

Der bør regelmæssigt afholdes øvelser, hvor mulige uheld ved ovnen trænes igennem, således at alle ansatte opnår den nødvendige rutine.

Andre ulykkesfarer - pacemakere

Pacemakere skal fjernes fra lig, før de afleveres til krematorier til brænding. Dette er anvist i Sundhedsstyrelsens skrivelse til landets læger af 30. juni 1994 om "Postmortel fjernelse af pacemakere".

En pacemaker vil eksplodere, når den udsættes for opvarmning i forbindelse med kremation, hvor temperaturen når op på 1.200°C.

Pacemakereksplosioner i forbindelse med ligbrænding har været kendt siden 1976. De første pacemakereksplosioner var så kraftige, at de ligefrem kunne forårsage skade på krematorieovnene. Dengang anvendtes der zink/kviksølvoxidbatterier i pacemakere, som ved opvarmning udviklede brint med betydelig trykudvikling i pacemakere til følge. I dag anvendes der overvejende lithium/jod-PVP-batterier, som forårsager mindre kraftige eksplosioner. Pacemakereksplosioner udgør dog fortsat et problem og det er stadig vigtigt, at pacemakere fjernes før ligbrændingen. I 2005 indtraf der 29 pacemakereksplosioner i danske krematorier og tallet for 2006 var 23.

Det er den læge, som afholder ligsynet og udfærdiger dødsattest, der har ansvaret for, at pacemakere fjernes. De moderne pacemakere er små og kan være vanskelige at finde ved den udvendige undersøgelse af liget, så det er også af denne årsag vigtigt, at lægen gennemlæser journalen grundigt.

Alle pacemakereksplosioner skal anmeldes til: Embedslægeinstitutionen, Arbejdstilsynet, hospitalets afdeling, hvor dødsfaldet skete eller lægen, der har udført dødsattesten samt Danske Krematoriernes Landsforenings sekretariat.

Forbrændingsprocessen

Under forbrændingsprocessen bortgår det meste af såvel liget som kiste og udsmykning i form af vanddamp og forskellige gasser - først og fremmest CO₂.

Tilbage bliver asken. For at forbrændingen skal blive fuldstændig og uden forurening af omgivelserne, er det nødvendigt at styre processen ganske nøje. Herved sikres, at der er et passende ilt-overskud til, at forbrændingen forløber uden problemer samtidig med, at temperaturen ikke synker for voldsomt.

Foruden iltens måles kulilte samt temperatur i hovedkammeret og efterforbrændingskammeret. Disse værdier registreres og opsamles til brug for såvel ovnens styring som dokumentation over for Miljøtilsynet. På nyere ovne sker dette via et EDB-styret system.

Moderne ovne styres automatisk. Dog skal personalet kunne gribe ind og styre manuelt, såfremt fejl opstår.

Forbrændingsprocessen kan overvåges direkte i ovnen gennem skueglas. På moderne ovne kan forløbet også følges på computerskærme på eller ved ovnen samt i overvågningsrum. Nogle systemer er internetbaserede, således at man kan følge forbrændingsprocessen fra enhver computer med internetadgang.

Overvågningsskærm

Askens behandling og håndtering

Asken udbrændes normalt i 1/2 - 1 time efter den egentlige kremering, således at den udbrændte aske, der i farve er hvid eller grå, væsentligst indeholder calciumcarbonater og —fosfater. Dog kan der være mindre mængder af metaller, ligesom der vil være forskellige fremmedlegemer til stede i form af søm, skruer, hæfteklammer, eventuelle indopererede metaldele samt andre metaldele fra afdøde. Disse dele fjernes inden askens formaling.

Den udtagne aske har en temperatur på 700 - 1000°C. Asken må derfor kun håndteres med det til ovnen hørende specialværktøj, ligesom varmebeskyttende handsker og eventuelt et forklæde skal benyttes. For at reducere støvpåvirkninger bør man anvende en P2-støvmaske.

Til at skrabe aske ned i ovnens askeskuffe anvendes en lang jernstang, der føres ind via en luge i ovnens bagvæg. For ikke at løfte unødvendigt på den relativt tunge jernstang, rutsches den ind hen over et rundt rør/rulle eller kant, der er placeret i bunden af lugeåbningen.

I visse ovne er åbningen lavt placeret. Her bør især høje medarbejdere sørge for at gå lidt ned i knæ, bevare en rimelig oprejst arbejdsstilling og holde ryggen i sikringsstilling (lige ryg med let

affladet lænd). Ved etablering af nye ovne skal dette ergonomiske forhold tænkes med ind i kravspecifikationerne.

Når askeskuffen (vejer ca. 7-10 kg.) løftes over til opbevaringsreolen, skal løftet foretages med 2 hænder for at undgå overbelastning. Dette løft er også mere sikkert end et enhåndsløft, den varme aske taget i betragtning.

Askens udtagning fra ovnen og køling samt askeberedningen bør foregå under et svagt undertryk, således at støvudslip til arbejdsrummet undgås - dette gælder også ved påfyldning af urnerne. Den udsugede luft og støv fra askeberederen skal, inden den udledes, passere gennem en cyklon og yderligere filtre, der opsamler det helt fine støv.

De lukkede askeberedere arbejder efter forskellige principper. En type granulerer asken under passage af vibrerende valser og har indbyggede magneter til at opsamle magnetiske metaldele. Andre askeberedere arbejder efter kuglemølleprincippet, hvor asken findeles ved hjælp af metalkugler i en beholder. Støjniveauet fra askeberederne må ikke overstige 80 dB(A) under brug og skal om muligt neddæmpes yderligere.

Ved indvendig rengøring og rensning af ovnen skal der anvendes åndedrætsværn med minimum P2-filtre.

Nedskrabning af aske med jernstang

Omhældningsskab

Lov- og vejledningsmateriale

Arbejdspladsvurdering

- APVportalen på www.apvportalen.dk.
- Beskæftigelsesministeriets bekendtgørelse af lov om arbejdsmiljø
- Arbejdsministeriets bekendtgørelse om virksomhedernes sikkerheds- og sundhedsarbejde.
- Arbejdstilsynets bekendtgørelse om arbejdets udførelse.
- At-vejledning D.1.1 om arbejdspladsvurdering.
- At-vejledning F.2.4 om virksomhedernes sikkerheds- og sundhedsarbejde.
- Arbejdsmiljøvejvisere og APV-checklister — www.at.dk.
- Arbejdspladsvurderinger - BAR service- og tjenesteydelser.
- Handlingsplaner - BAR service- og tjenesteydelser.
- www.forebygulykker.dk. - BAR service- og tjenesteydelser.
- <https://easy.ask.dk> — EASY-anmeldesystemets hjemmeside. Her integreres et værktøj til forebyggelse af ulykker.

Håndtering af kister og afdøde

- Arbejdstilsynets bekendtgørelse om anvendelse af tekniske hjælpemidler.
- Arbejdstilsynets bekendtgørelse om indretning af tekniske hjælpemidler.
- Arbejdstilsynets bekendtgørelse om manuel håndtering.
- At-meddelelse nr. 4.05.3 om vurdering af arbejdsstillinger og bevægelser.
- At-vejledning nr. A.1.9 om faste arbejdssteders indretning.
- At-vejledning nr.A.1.14 om planlægning af faste arbejdssteders indretning.
- At-vejledning nr. D.3.1. om løft, træk og skub.
- At-vejledning nr. D.3.4. om arbejdsrelateret muskel- og skeletbesvær.

Det psykiske arbejdsmiljø

- Arbejdstilsynets bekendtgørelse om arbejdets udførelse.
- At-vejledning nr. D.4.1 om kortlægning af det psykiske arbejdsmiljø.
- At-vejledning nr. D.4.2 om mobning og seksuel chikane.
- Håndbog om psykisk arbejdsmiljø. Arbejdstilsynet.
- Psykisk arbejdsmiljø fra A-Å. BAR service- og tjenesteydelser.
- Fra fravær til nærvær. BAR service- og tjenesteydelser.
- En værktøjskasse om: Alnearbejde. BAR service- og tjenesteydelser.
- En værktøjskasse om: Jobusikkerhed. BAR service- og tjenesteydelser.
- En værktøjskasse om: Mobning. BAR service- og tjenesteydelser.
- En værktøjskasse om: Voldsommeoplevelser, chokerende begivenheder. BAR service- og tjenesteydelser.
- En værktøjskasse om: Stress og stresshåndtering — fra stress til trivsel. BAR service- og tjenesteydelser.
- www.godarbejdslyst.dk - Arbejdsmiljørådets portal om det psykiske arbejdsmiljø.
- Værktøjskasse om konflikthåndtering
- Værktøjskasse om forebyggelse af trusler og vold
- Film og værktøj til forebyggelse af mobning
- Faktaark – forebyg seksuel chikane

Andre fysiske forhold

- Arbejdsministeriets bekendtgørelse om faste arbejdssteders indretning.
- Arbejdstilsynets bekendtgørelse om arbejdets udførelse.
- At-vejledning A.0.2 om indretning af arbejdssteder.
- At-vejledning nr. A.1.2 om indeklima.
- At-vejledning A.1.5 om kunstig belysning.
- At-vejledning A.1.9 om faste arbejdssteders indretning.
- At-vejledning A.1.11 om arbejdsrum på faste arbejdssteder.
- At-vejledning A.1.14 om planlægning af faste arbejdssteders indretning.
- At-meddelelse nr. 1.01.14 om inventar på faste arbejdssteder.
- www.indeklimaportalen.dk.

Farlige stoffer og materialer

- Arbejdstilsynets bekendtgørelse om arbejde med stoffer og materialer (kemiske agenser).
- At-vejledning C.0.11 om arbejdspladsbrugsanvisning for stoffer og materialer.
- At-vejledning C.1.3 om arbejde med stoffer og materialer.

Personlige værnemidler

- Arbejdstilsynets bekendtgørelse om brug af personlige værnemidler med senere ændringer.
- Arbejdstilsynets bekendtgørelse om sikkerhedskrav mv. til personlige værnemidler.

Velfærdsforanstaltninger

- At-vejledning A.1.13 om velfærdsforanstaltninger på faste arbejdssteder.

Særlige forhold i krematorier

- Arbejdstilsynets bekendtgørelse om biologiske agenser og arbejdsmiljø.
- At-vejledning A.1.10 om flugtveje og sikkerhedsbelysning (nødbelysning) på faste arbejdssteder.
- At-vejledning A.1.12 om temperaturer i arbejdsrum på faste arbejdssteder.
- At-vejledning nr. C.0.18 om udsættelse for bakterier, svampe og andre mikroorganismer.
- www.forebygulykker.dk - BAR service- og tjenesteydelser.
- www.stopulykker.dk - Branchearbejdsmiljørådene, Arbejdsmiljørådet m.fl.
- www.dkl.dk. Danske Krematoriernes Landsforening.

APV-checkliste for bedemænd og krematorieansatte

	JA	NEJ
ERGONOMI		
Tunge løft og bæringer		
Løftes der tunge emner eller byrder manuelt?		
Bæres der tunge emner eller redskaber, mens man går?		
Løftes der byrder i dårlige arbejdsstillinger, f.eks. langt fra kroppen, over skulderhøjde eller under knæhøjde?		
Er der situationer, hvor medarbejderne foretager uhensigtsmæssige vrid eller drejninger i kroppen?		
Er der dårlige pladsforhold ved løft og bæringer?		
Mangler der tekniske hjælpemidler ved løft over 11 kg. eller ved uhensigtsmæssige løft, træk eller skub?		
Tunge skub og træk		
Skal der anvendes stor kraft til at trække eller skubbe hjælpemidler som f.eks. kistevoгне eller kisteløftere?		
Er underlaget ujævnt, skråt, blødt, glat, eller er der trin?		
Er der dårlige pladsforhold ved skub og træk?		
Er hjælpemidlet defekt eller mangler det vedligeholdelse?		
Er hjælpemidlet udformet, så arbejdsstillingen bliver dårlig?		
Arbejdsstillinger		
Arbejdes der i ubekvemme arbejdsstillinger?		
Har alle medarbejdere modtaget instruktion i god arbejdsteknik?		
PSYKISK ARBEJDSMILJØ		
For store krav – herunder følelsesmæssige krav		
Bringer arbejdet medarbejderne i følelsesmæssigt belastende situationer?		
Kræver arbejdet, at medarbejderne skjuler deres følelser?		
Er der medarbejdere, som konstant har en stor arbejdsmængde eller udsættes for stort tidspres?		
Sker det ofte, at medarbejderne ikke når alle arbejdsopgaverne?		
Er det tit nødvendigt, at medarbejderne arbejder over?		
Er det nødvendigt, at medarbejderne arbejder meget hurtigt?		
Kræver arbejdet, at medarbejderne træffer svære selvstændige beslutninger?		
Kræver arbejdet vedvarende opmærksomhed eller koncentration om bestemte opgaver?		
Bliver der ofte stillet modstridende krav til medarbejderne?		
Er målene for arbejdet uklare for medarbejderne?		

	JA	NEJ
For små krav		
Er arbejdet kun i mindre grad eller slet ikke afvekslende?		
Mangler medarbejderne muligheder for at bruge deres kunnen eller færdigheder i arbejdet?		
Er arbejdet i længere perioder præget af så ensformige og lidt krævende opgaver, at det nedsætter reaktionsberedskabet?		
Mangel på relevante informationer		
Mangler medarbejderne informationer, der er nødvendige for at klare arbejdet tilfredsstillende?		
Ringede indflydelse på eget arbejde		
Har medarbejderne ringede indflydelse på beslutninger om eget arbejde?		
Har medarbejderne ringede indflydelse på, hvordan arbejdet udføres?		
Har medarbejderne ringede indflydelse på mængden af eget arbejde?		
Har medarbejderne ringede mulighed for at bestemme, hvornår de holder pause?		
Ringede støtte fra kolleger og ledelse		
Mangler medarbejderne hjælp og støtte fra kolleger?		
Mangler medarbejderne hjælp og støtte fra ledelsen?		
Mobning og chikane		
Er der mobning og/eller chikane på arbejdspladsen?		
Vold og trusler om vold		
Er medarbejderne udsat for risiko for vold, trusler eller krænkelser fra f.eks. kunder?		
Arbejder medarbejderne fysisk alene?		
Lange arbejdstider		
Er det ofte nødvendigt at arbejde mere end 37 timer om ugen?		
Manglende belønning		
Bliver arbejdet kun i ringe grad anerkendt og påskønnet af ledelsen?		
Manglende mening i arbejdet		
Er arbejdsopgaverne i ringe grad eller slet ikke meningsfulde for medarbejderne?		

	JA	NEJ
Manglende udviklingsmuligheder		
Har medarbejderne ringe mulighed for at lære nyt gennem arbejdet?		
ULYKKER		
Er der ulykker, der ikke undersøges, så man kan forhindre, at samme ulykke sker igen?		
Er der medarbejdere, der ikke er instrueret og oplært i arbejdet?		
Er der sikkerhedsmateriel, der ikke jævnligt undersøges for fejl?		
Er der medarbejdere, der ikke har den nødvendige tid til at udføre opgaverne på en sikkerhedsmæssigt forsvarlig måde?		
Maskiner		
Kan medarbejderne komme til at starte maskiner utilsigtet?		
Er der maskiner med krav herom, der ikke har nødstop?		
Mangler der brugsanvisninger på dansk, der orienterer om korrekt brug, vedligeholdelse mm.?		
Er der maskiner, der ikke er vedligeholdt i henhold til leverandørens anvisninger?		
Mangler der lovpligtigt eftersyn på personløftere, trucks mm.?		
Håndværktøj og andre tekniske hjælpemidler		
Arbejder medarbejderne med værktøj på en uforsvarlig måde?		
Mangler der brugsanvisninger på dansk for tekniske hjælpemidler, der orienterer om korrekt brug, vedligeholdelse mm.?		
Er der tekniske hjælpemidler, der ikke er vedligeholdt i henhold til leverandørens anvisninger?		
Intern transport og færden		
Er der arbejdsområder, der ikke er ryddede og ordentlige?		
Er der arbejdsforhold, der gør, at medarbejderne har risiko for at træde forkert, f.eks. på grund af ujævnt underlag?		
Er der risiko for, at medarbejderne bliver påkørt eller klemt af køretøjer på virksomhedens område?		
Fare for fald, mv.		
Er der steder på virksomheden hvor medarbejderne kan falde over ting eller slå sig?		
Er der glatte gulve og gangarealer?		

	JA	NEJ
Ekspllosion, brandfare		
Er der risiko for brand eller eksplosion?		
Er der situationer, hvor medarbejderne ikke følger brugsanvisningens sikkerhedsregler for kemikalier eller tekniske hjælpemidler?		
Andre ulykkesfarer		
Kan medarbejderne komme i kontakt med farlig strøm, der kan give elektrisk stød, f.eks. kortslutning?		
KEMI — FARLIGE STOFFER OG MATERIALER		
Arbejder medarbejderne med farlige kemikalier (f.eks. kemikalier med orange faresymboler) på en uforsvarlig måde?		
Mangler virksomheden at undersøge, om de farlige kemikalier, der bruges, kan erstattes (substitueres) af mindre farlige kemikalier?		
Arbejder medarbejderne med farlige kemikalier, selvom der ikke er udarbejdet en arbejdspladsbrugsanvisning, der er tilpasset virksomhedens forhold?		
Arbejder medarbejderne med kemikalierne i en form, der giver større sundhedsrisiko, f.eks. spray- eller pulverform, end flydende eller granulat?		
Er der medarbejdere, der arbejder med farlige kemikalier, der ikke er orienteret om risikoen ved arbejdet?		
Er der medarbejdere, der udsættes for farlige påvirkninger af støv mv.?		
Er der medarbejdere, der ikke bruger personlige værnemidler, selvom det er påkrævet?		
BIOLOGI		
Arbejdes der på en uforsvarlig måde med materialer eller processer, hvor medarbejderne kan udsættes for farlige bakterier, virus, svampe eller parasitter (mikroorganismer og biologiske agenser), f.eks. ved omlægning af lig?		
Er der medarbejdere, der ikke er blevet skriftligt instrueret om forholdsregler og risiko ved arbejde, hvor medarbejderne kan udsættes for bakterier, virus, svampe eller parasitter (mikroorganismer og biologiske agenser)?		
Mangler virksomheden at undersøge, om påvirkningerne fra bakterier, virus, svampe eller parasitter kan reduceres ved de forskellige arbejdsprocesser (mikroorganismer og biologiske agenser)?		

Adresser

Danske Krematoriers Landsforening

Aldershøjvej 11
9800 Hjørring
Tlf: 20 68 94 92
www.dkl.dk

Danske Bedemænd

Sekretariatet
Engelsborgvej 52
2800 Kgs. Lyngby
Tlf.: 45 93 14 11
Fax: 45 93 54 11
Mail: kontakt@bedemand.dk
www.bedemand.dk

Arbejdstilsynet

Landskronagade 33
2100 København Ø
Tlf.: 70 12 12 88
Fax: 70 12 12 89
Mail.: at@at.dk
At-anvisninger, At-cirkulærer, At-meddelelser,
At-vejledninger og Bekendtgørelser kan findes på
www.at.dk

Videncenter for Arbejds miljø

Lersø Parkallé 105
2100 København Ø
Tlf.: 39 16 52 00 Fax: 39 16 52 01
Mail: videncenter@vfa.dk,
www.arbejdsmiljoviden.dk

Det Nationale Forskningscenter for Arbejds miljø

Lersø Parkallé 105
2100 København Ø
Tlf.: 39 16 52 00
Fax: 39 16 52 01
Mail: nfa@nfa.dk
www.nfa.dk

Branchearbejdsmiljøudvalget Service – Turisme Arbejdsgiversekretariatet

H.C. Andersens Boulevard 18
1787 København V
Tlf. 33 77 33 77
www.bfa-service.dk

Branchearbejdsmiljøudvalget Service – Turisme Arbejdstagersekretariatet

Kampmannsgade 4
1790 København V
Tlf. 88 92 01 43
www.bfa-service.dk

Sekretariat for

BFA Transport, Service – Turisme og Jord til Bord
H.C. Andersens Boulevard 18
1787 København V
www.bfa5.dk